

بررسی تاثیر سوادآموزی بر کاهش آسیب های اجتماعی و توسعه اقتصادی

محمد رضا ساده میمندی^۱، مریم حقیقی فرد^۲، مسعود حسینچاری^۳

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۴/۱۱ صص ۳۴۰-۳۱۹ تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۰/۱۱

چکیده

رعایت هنجارهای اجتماعی یکی از مهم ترین اصول زندگی است و نخستین شرط لازم برای پیشرفت و رسیدن به توسعه پایدار برای جامعه متمدن محسوب می شود. هدف از مقاله حاضر بررسی تاثیر سوادآموزی بر کاهش آسیب های اجتماعی و توسعه اقتصادی است. روش پژوهش از نوع کیفی و با رویکرد توصیفی- تفسیری است که مشارکت کنندگان به صورت هدفمند انتخاب شدند. داده ها از طریق مصاحبه عمیق با ۱۲ نفر از آموزش دهندگان شهر شیراز جمع آوری شده است. مصاحبه ها ثبت و ضبط و یادداشت برداری شد و با روش پنج مرحله ای توصیف، تفسیر و تجزیه و تحلیل گردید. برای اعتبار سنجی از روش کنترل اعضا استفاده شد. یافته های این پژوهش نشان می دهد که سوادآموزی باعث تقویت مهارت های ده گانه زندگی و تقویت راهکارهای مقابله ای در افراد می گردد. این مهارت ها توانایی اجتماعی و روحی افراد را افزایش می دهند و موجب می شوند تا فرد بتواند به نحوی بهتر و موثرتر با مشکلات و دشواری های زندگی مواجه شود. هم چنین قدرت سازگاری افراد را بالا می برد و باعث می شود شخص بتواند مسوولیت های اجتماعی و شخصی زندگی را بهتر بپذیرد، توانمندی هایش را بروز دهد و از آسیب های ناشی از ناتوانی در حل مشکلات در امان بماند. بنابراین سوادآموزی بر کاهش آسیب های اجتماعی موثر بوده و باعث بهبود وضعیت اقتصادی فرد و کاهش هزینه ها و توسعه اقتصادی جامعه می گردد.

واژه های کلیدی: سوادآموزی، آسیب های اجتماعی، توسعه اقتصادی

^۱ دکتری اقتصاد، کارشناس تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش فارس،

^۲ دانشجوی دکتری آموزش زبان انگلیسی، دبیر زبان انگلیسی ناحیه ۲ شیراز

^۳ دکتری علوم تربیتی، رییس دانشکده علوم تربیتی دانشگاه شیراز

مقدمه

آسیب شناسی اجتماعی عبارت است از مطالعه و شناخت ریشه‌ی بی‌نظمی‌های اجتماعی، در واقع، آسیب شناسی اجتماعی مطالعه و ریشه‌یابی بی‌نظمی‌ها، ناهنجاری‌ها و آسیب‌هایی نظیر بی‌کاری، اعتیاد، فقر، خودکشی، طلاق و همراه با علل و شیوه‌های پیش‌گیری و درمان آن‌ها و نیز مطالعه شرایط بیمارگونه و نابسامانی اجتماعی است. به عبارت دیگر، مطالعه خواستگاه اختلال‌ها، بی‌نظمی‌ها و نابسامانی‌های اجتماعی، آسیب شناسی اجتماعی است؛ زیرا اگر در جامعه‌ای هنجارها مراعات نشود، کجروی پدید می‌آید و رفتارها آسیب می‌بیند. یعنی، آسیب زمانی پدید می‌آید که از هنجارهای مقبول اجتماعی تخلفی صورت پذیرد. عدم پای بندی به هنجارهای اجتماعی موجب پیدایش آسیب اجتماعی است. بدون شک انحرافات باعث فرسوده شدن و تحلیل رفتن تدریجی نیروی لازم برای شکوفایی و تجدیدحیات جامعه می‌گردد، لذا بررسی و شناسایی و پیشگیری از آن یک عامل مهم در راه توسعه هر جامعه است.

امروزه یکی از نگرانی‌های اساسی روان‌شناسان، جامعه‌شناسان و سیاست‌گذاران موضوع آسیب‌های اجتماعی است زیرا که این مسائل آثار پایداری بر شخصیت افراد می‌گذارد و در نهایت پیامدهای ناگواری برای افراد جامعه به دنبال خواهد داشت (Abdollahi, 2016, p. 175).

با افزایش آگاهی و سواد در بین افراد یک جامعه زمینه رشد فقر، بیکاری و سایر آسیب‌های اجتماعی کمتر می‌شود. با تحول در قوای درونی، بینش و سطح آگاهی انسان، پیشرفت و توسعه حاصل می‌شود. به عبارتی هرچای سواد بی‌سواد است فقر هم هست و هرچه بی‌سواد بیشتر باشد آسیب نیز بیشتر است. لذا رشد سطح سواد و مبارزه با بی‌سواد از حیاتی‌ترین اقدامات سیاست‌مداران و برنامه‌ریزان اجتماعی است (Azizi Zavieh, 2014). بنابراین می‌توان عمده‌ترین عامل عقب ماندگی سرزمین‌ها را، در بی‌سواد و وضعیت آموزشی آن‌ها دانست. کارآیی انسان‌ها و جمعیت‌ها در سایه سواد و آموزش به منصفه ظهور می‌رسد. هم‌چنین بهره‌وری بهینه از منابع آنگاه عملی است که دانش و تخصص کافی در اختیار باشد، بسیاری از جوامع به لحاظ سطح پایین آگاهی و مهارت، با آسیب‌های اجتماعی روبه‌رو هستند (Motiee Langroodi, 2013).

بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ در جمعیت شش ساله و بیش‌تر میزان با سواد زنان ۸۴/۲۰ درصد و میزان با سواد مردان ۹۱ درصد بوده است (Country Statistical Magazine 2017) که بر این اساس بی‌سوادان، بخش مهمی از سرمایه‌های انسانی را تشکیل می‌دهند. بنابراین می‌توان با در نظر گرفتن پتانسیل‌های متفاوت هر منطقه و البته هر فرد و با جهت دادن این ظرفیت‌ها در راستای آموزش‌های ویژه، ظرفیت و بازدهی این گروه را افزایش داد و در سال‌های آتی شاهد بازدهی بالاتر این قشر از جامعه بود. با توجه به اهمیت نقش سواد آموزی در افزایش و بهبود زندگی افراد و جوامع و عدم

بهره برداری کافی از ظرفیت های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی محدوده مورد مطالعه، مساله اساسی پرداختن به نقش سواد در بهبود زندگی و تفهیم این امر به مردم است تا بتوان از قبال آن شاهد کاهش آسیب های اجتماعی و بهبود تربیت شهروندی باشیم. آموزش و پرورش نباید مفهوم تربیت شهروندی اسلامی را محدود به مقطع یا دوره، گروه و یا مواد آموزشی خاصی کند، بلکه این مفهوم باید در تمام دورهها و گروه ها و هم چنین در تمام کتاب ها و مواد آموزشی به کار گرفته شود (Mohamadi; Mazidi & Beheshti, 2017).

بر این اساس هدف این پژوهش بررسی تاثیر سوادآموزی بر کاهش آسیب های اجتماعی و پیشرفت اقتصادی سواد آموزان در استان فارس است.

پیشینه پژوهش

تئودر شولتز^۱ که از مهم ترین اقتصاد دانان معاصر و به پدر نظریه سرمایه انسانی معروف است بر اهمیت و ضرورت توجه به سرمایه انسانی در تحلیل های اقتصادی تأکید فراوان دارد. بنابر عقیده شولتز توانایی های اکتسابی انسان ها مهم ترین منبع رشد بهره وری و توسعه اقتصادی سال های اخیر به حساب می آید و آموزش و پرورش به عنوان مهم ترین سرمایه گذاری در انسان دارای موثرترین نقش در رشد توسعه جوامع می باشد. جهان امروز دریافته است که آموزش افراد نوعی سرمایه گذاری ملی است و هر کشوری که در این راه تلاش بیشتری نماید، بدون شک از رشد و توسعه ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بیشتری در آینده برخوردار خواهد شد. سرمایه انسانی که در نتیجه ی آموزش حاصل می شود از مهم ترین عوامل رشد و توسعه اقتصادی به شمار می آید (Fattahi Bayat, Gh., Goodarzi, A. & Goodarzi, M., R., 2016, p. 135).

حسینی و شهبازی (۲۰۱۲) در مقاله ای تحت عنوان «تأثیر سطوح مختلف آموزشی بر رشد اقتصادی در کشور ایران» با روش رگرسیون برداری و مدل تصحیح خطا و با بکارگیری داده های فصلی دوره های زمانی ۱۳۷۵-۱۳۸۶ به این نتیجه دست یافتند که در بلندمدت سطوح تحصیلی عالی، راهنمایی و ابتدایی به ترتیب بیشترین تأثیر را بر رشد تولید ناخالص داخلی کشور داشته اند (Hassani & Shahbazi, 2012).

امیری (۲۰۱۵) در پایان نامه خود با عنوان نقش آموزش های غیر رسمی سازمان فنی و حرفه ای بر توانمندسازی زنان روستایی مطالعه موردی شهرستان بینالود با روش توصیفی-تحلیلی به این نتیجه رسیده است که این آموزش ها از نظر اقتصادی نتوانسته درآمدی برای زنان

^۱Schultz, T

در برداشته باشد و در افزایش سطح رفاه خانواده موثر باشد اما از نظر اجتماعی و روانی موجب افزایش توانمندی آنان شده است. (Amiri, 2015)

با توجه به اهمیت سواد و آموزش پژوهشگران به دنبال چگونگی تاثیر آن بر توسعه جامعه و نقش آن در کاهش آسیب های اجتماعی هستند. شمس ناتری (۲۰۰۸) در پژوهش خود بیان کرده است که تردیدی نیست که کاستن از آسیب های اجتماعی در هر جامعه در گرو شناخت عوامل مؤثر در بروز آن هاست. بدون شناخت این عوامل نمی توان برنامه مناسبی برای سالم سازی اجتماعی ترسیم و اجرا نمود. (Shams Nateri, 2008, p. 37)

وجود مساله ای به عنوان آسیب اجتماعی و ادامه یافتن آن همواره تاثیر به سزایی در جامعه داشته است و به همین دلیل است که روانشناسان، جامعه شناسان و آموزگاران همواره به دنبال یافتن روش ها و راه کارهایی بودند که بتوان از طریق آن نرم و هنجار های جامعه مورد توجه و استفاده افراد قرار گیرد. این راهکارها شامل روش های انگیزشی و ایجاد توانایی های لازم با استفاده از فرهنگ سازی، آموزش و پرورش و یاد گیری برای غلبه بر ناکارآمدی اشخاص در زمینه های اجتماعی می باشد (Hanimoğlu, 2018). که این راهکارها را می توان در قالب راهکارهای مقابله ای جمع بندی کرد.

راهکارهای مقابله مسأله مدار و هیجان مدار هدف های نزدیک اما متمایزی دارند. این هدف، تخصیص مقوله پاسخ را تعیین می کند. برای مثال، اگر هدف جستجوی حمایت، دستیابی به حمایت هیجانی و اطمینان مجدد باشد، هیجان مدار است اما اگر هدف، دستیابی به تدبیر با کمک ابزاری باشد، مسأله مدار است. همچنین مقابله مسأله مدار یا هیجان مدار می تواند یکدیگر را تسهیل کنند. مقابله مسأله مدار کارآمد با تقلیل تهدید، استیصال ناشی از آن را کاهش می دهد. مقابله هیجان مدار کارآمد با کاهش استیصال و در نظر گرفتن مسأله در شرایط آرام تر، امکان استفاده بهتر از مقابله مسأله مدار را میسر می سازد. ارتباط متقابل این دو نوع مقابله بسیار سودمند است و آن ها را به عنوان کنش های مقابله ای مکمل یکدیگر و نه دو مقوله مقابله کاملاً مجزا و مستقل از یکدیگر مطرح می کند (Nemat Tavoosi, 2014).

وقتی افراد جامعه راهکارهای مقابله ای را بدانند و به مهارت های زندگی کردن دست یابند کمتر در معرض آسیب های مختلف قرار می گیرند، بر این اساس پژوهش حاضر به دنبال یافتن پاسخ پرسش های زیر است.

سوادآموزی چگونه باعث کاهش آسیب های اجتماعی سوادآموزان می گردد؟

۲- سوادآموزی در روند پیشرفت مهارت های ده گانه زندگی چه نقشی ایفا می کند؟

۳- سوادآموزی در روند پیشرفت وضعیت اقتصادی چه نقشی ایفا می کند؟

۴- سوادآموزی در روند بکارگیری راهکارهای مقابله ای چه نقشی ایفا می کند؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر با توجه به اهداف و پرسش های مطرح شده به صورت کیفی است. پژوهشگر از طریق مصاحبه و با رویکرد استقرایی از اطلاعات وارده به نتیجه گیری کلی و بعد از جمع آوری داده ها به تجزیه و تحلیل آن ها پرداخته است. این پژوهش از نوع غیرحدوثی یا غیرپیدایشی است. در ابتدا داده ها گردآوری و سپس به تجزیه و تحلیل آن ها پرداخته شد (Maykat & Morehouse, 1994, p.63). در نوع تحقیقات کیفی پژوهشگر برای انتخاب افراد مورد مطالعه به شیوهی هدفمند عمل می کند. همچنین در این مسیر از اصل نمونه گیری با حداکثر تنوع و اصل اشباع شدگی در انتخاب نمونه، بهره گرفته شده است. بنابراین مطالعه حاضر از این نوع نمونه گیری استفاده نمود. به طوری که از مسئولان سوادآموزی نواحی شیراز خواسته شد تا بهترین آموزش دهندگان را معرفی کنند تا محقق با آن ها مصاحبه نماید. بر این اساس تعداد ۱۴ نفر از آموزش دهندگان انتخاب گردید. لازم به ذکر است که در مصاحبه شونده دوازدهم اشباع شدگی دیده شد. نادری و سیف نراقی (۱۹۹۸) معتقدند که روش انجام پژوهش بستگی به هدف، ماهیت موضوع پژوهش و امکانات اجرایی آن دارد؛ بنابراین در مطالعه حاضر در بخش غالب با توجه به پژوهش کیفی و غیر پیدایشی بودن طرح تحقیق، برای گردآوری داده های مورد نیاز، از روش مصاحبه عمیق با آموزش دهندگان استان فارس، استفاده گردید (Naderi & Seyf, 1998). رویکرد مورد استفاده در تجزیه و تحلیل داده های این پژوهش، رویکرد توصیفی-تفسیری است. روند تجزیه و تحلیل داده ها در این بخش به شیوه تحلیل محتوای استقرایی است که با استفاده از شیوهی مقایسه‌ی مستمر داده ها تا رسیدن به نقطه اشباع شدگی یعنی حصول اطمینان از عدم دست یابی به اطلاعات جدیدتر، صورت گرفت. ابتدا با هر یک از آموزش دهندگان شرکت کننده در پژوهش به صورت انفرادی مصاحبه عمیق صورت گرفت و مصاحبه ها ضبط شدند که هر مصاحبه بین ۲۵ تا ۳۰ دقیقه به طول انجامید. سپس هر مصاحبه از حالت شفاهی به فرم نوشتاری تبدیل شد و در نهایت پس از انجام همه ی مصاحبه ها، متن هر مصاحبه مورد تحلیل محتوا قرار گرفت. تحلیل محتوای مصاحبه ها در چند مرحله صورت گرفت و تلاش شد متن مصاحبه ها دقیق و بدون حذف کوچک ترین جزئیات، مورد بررسی قرار گیرد تا از متن آن ها نکات کلیدی استخراج شود. در ادامه بر اساس دیدگاه گرانهمیم و لاندمن (۲۰۰۴) از روش تحلیل پنج مرحله ای زیر برای تحلیل متن مصاحبه ها بهره گرفته شد:

۱- پیاده سازی کل مصاحبه بلافاصله بعد از انجام هر مصاحبه

۲- خواندن کل متن برای درک کلی از محتوای آن

۳- تعیین واحدهای معنا و کدهای اولیه

طبقه بندی کدهای اولیه و مشابه در طبقات جامع تر

۵- تعیین درون مایه اصلی طبقات (Graneheim & Lundman, 2004, p. 109).

بدین ترتیب ابتدا نگاهی اجمالی به متن مصاحبه انداخته شد تا ذهنیتی در خصوص متن حاصل آید و سپس با استفاده از خوانشی دقیق تر با یافتن واحدهای معنایی و واحدهای معنایی فشرده تر، کدها ایجاد شدند. سپس در جریان طبقه بندی به صورت استخراج طبقات استقرایی از داده ها وارد شد. بدین صورت که با استفاده از مقایسه مستمر داده ها، کدهای استخراج شده بر اساس شباهت ها و تفاوت ها به طبقات تقلیل یافتند. طبقات به گونه ای استخراج شدند که هم بصیرت اولیه در مورد هر طبقه (سازگاری درونی) و هم تفاوت بین بین هر طبقه (ناسازگاری بیرونی) در نظر گرفته شود.

در این پژوهش به منظور اعتمادسازی، روش کنترل اعضا انجام گرفت که نتایج در پایان در اختیار هفت تن از شرکت کنندگان در مطالعه قرار گرفت و مورد تایید قرار گرفت. از آنجایی که پژوهش کیفی مستلزم ایجاد ارتباط نزدیک و صمیمانه بین محقق و مشارکت کنندگان در پژوهش است، در نتیجه شرکت کنندگان صادقانه نسبت به اهداف پژوهش و چگونگی انتشار گزارش آن آگاهی یافتند. در واقع در پژوهش حاضر قبل از شروع مصاحبه و ضبط آن، اهداف کلی پژوهش به سمع و نظر مشارکت کنندگان رسید و مشارکت کنندگان به صورت آگاهانه در فرایند پژوهش قرار گرفتند. هم چنین با توجه به اینکه روند اجرای پژوهش ها و گزارش یافته ها باید به گونه ای باشد که مانع از هرگونه خسارت مادی و معنوی به شرکت کنندگان شود، در این پژوهش به مشارکت کنندگان اطمینان خاطر داده شد که مصاحبه ها به صورت محرمانه نزد پژوهشگر باقی می ماند و در پژوهش نیز نامی از مشارکت کنندگان ذکر نمی شود.

یافته های پژوهش

تحلیل محتوای مصاحبه‌ها در چند مرحله صورت گرفت و در جهت دستیابی به هدف پژوهش و پاسخ به پرسش آن، در ابتدا نکات اساسی از متن مصاحبه‌ها استخراج و مؤلفه‌های فرعی (اولیه) مشخص گردید.

این نکات و مؤلفه‌های به تفکیک هر مصاحبه شونده در ادامه آمده است .

مؤلفه‌های فرعی در متن مصاحبه نفر اول

اولین مصاحبه شونده با شش سال سابقه کار و سطح تحصیلات فوق لیسانس علوم تربیتی نکات

مهم سوالات پژوهش را در مصاحبه بیان کرد که مؤلفه‌های فرعی آن استخراج گردید و در

جدول ۴-۱ درج شد.

جدول ۴-۱ مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه نفر اول

ردیف	نکات مهم	مؤلفه‌های فرعی
۱	سواد باعث آگاهی از نقاط ضعف و قوت فرد می شود.	خودآگاهی
۲	سواد باعث تصویر خود واقع بینانه می شود.	خودآگاهی
۳	سواد باعث آگاهی از حقوق و مسوولیت های شخص می شود.	خود آگاهی
۴	سواد باعث انگیزش برای شناخت می شود.	خودآگاهی
۵	سواد باعث توضیح ارزش ها می شود.	خودآگاهی
۶	سواد باعث افزایش مهارت های ارتباطی می شود	ارتباط موثر
۷	سواد باعث تحمل افراد مختلف می شود.	همدلی
۸	سواد باعث دوستیابی بهتر می شود.	همدلی
۹	سواد باعث احترام قائل شدن به دیگران می شود.	همدلی
۱۰	سواد باعث ارتباط کلامی و غیر کلامی موثر تر می شود.	ارتباط موثر
۱۱	سواد باعث ابراز وجود بهتر می شود.	ارتباط موثر

از موارد بیان شده در مصاحبه اول به نقش سواد در افزایش مهارت های خود آگاهی، ارتباط موثر و همدلی می توان اشاره کرد.

مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه ی نفر دوم

مصاحبه شونده ی دوم با شش سال سابقه کار و سطح تحصیلات لیسانس حسابداری نیز نکات مهم سوالات پژوهش را در مصاحبه بیان کرد که مؤلفه های فرعی آن استخراج گردید و در جدول ۴-۲ درج شد.

جدول ۴-۲ مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه نفر دوم

ردیف	نکات مهم	مؤلفه های فرعی
۱	سواد باعث بهبود مذاکره و گفتگو می شود.	ارتباط موثر
۲	سواد باعث غلبه بر خجالت می شود.	ارتباط موثر
۳	سواد باعث بهتر گوش دادن می شود.	ارتباط موثر
۴	سواد باعث همکاری و مشارکت می شود.	روابط بین فردی
۵	سواد باعث اعتماد به گروه های مثبت می شود.	روابط بین فردی
۶	سواد باعث تشخیص مرزهای بین فردی مناسب می شود.	روابط بین فردی
۷	سواد باعث دوستیابی بهتر می شود.	روابط بین فردی
۸	سواد باعث شروع و پایان درست ارتباطات می شود.	روابط بین فردی
۹	سواد باعث تعیین اهداف واقع بینانه می شود.	تصمیم گیری
۱۰	سواد باعث برنامه ریزی و پذیرش مسوولیت اعمال خود می شود.	تصمیم گیری
۱۱	سواد باعث تصمیم گیری فعالانه بر مبنای آگاهی از حقایق می شود.	تصمیم گیری

از موارد بیان شده در مصاحبه دوم به نقش سواد در افزایش مهارت های تصمیم گیری، روابط بین فردی و ارتباط موثر می توان اشاره نمود.

مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه ی نفر سوم
 سومین مصاحبه شونده با سه سال سابقه کار و سطح تحصیلات کارشناسی روان شناسی
 نکات مهم سوالات پژوهش را در مصاحبه بیان کرد که مؤلفه های فرعی آن استخراج گردید که
 در جدول ۳-۴ درج شد.

جدول ۳-۴ مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه نفر سوم

ردیف	نکات مهم	مؤلفه های فرعی
۱	سواد باعث تصمیم گیری بر مبنای ارزیابی دقیق موقعیت ها می شود.	تصمیم گیری
۲	سواد باعث آمادگی برای تغییر دادن تصمیم ها برای انطباق با موقعیت جدید می شود.	تصمیم گیری
۳	سواد باعث تشخیص مشکلات و علل و ارزیابی دقیق آن می شود.	حل مساله
۴	سواد باعث انتخاب فرضیات مختلف برای حل مشکل می شود.	حل مساله
۵	سواد باعث بررسی و جمع آوری شواهد مختلف می شود.	حل مساله
۶	سواد باعث ترکیب ایده ها و فرضیات می شود.	حل مساله
۷	سواد باعث انتخاب راه حل مناسب و حل مشکل می شود.	حل مساله
۸	سواد باعث تشخیص راه حل های جدید برای مشکلات می گردد.	تفکر خلاق
۹	سواد باعث یادگیری فعال می شود.	تفکر خلاق
۱۰	سواد باعث تشخیص انتخاب های دیگر می گردد.	تفکر خلاق
۱۱	سواد باعث داشتن ابتکار و انعطاف در مسائل می شود.	تفکر خلاق
۱۲	سواد باعث تشخیص راه حل های جدید برای مشکلات می شود.	تفکر خلاق
۱۳	سواد باعث ادراک تأثیرات اجتماعی و فرهنگی بر ارزش ها، نگرش ها و رفتارها می شود.	تفکر انتقادی

از موارد بیان شده در مصاحبه سوم به نقش سواد در افزایش مهارت های تفکر انتقادی، تفکر خلاق، حل مساله و تصمیم گیری می توان اشاره نمود.

مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه ی نفر چهارم

چهارمین مصاحبه شونده با پنج سال سابقه کار و تحصیلات کارشناسی ارشد علوم سیاسی نکات مهم سوالات پژوهش را در مصاحبه بیان کرد که مؤلفه های فرعی آن استخراج گردید و در جدول ۴-۴ درج شد.

جدول ۴-۴ مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه نفر چهارم

ردیف	نکات مهم	مؤلفه های فرعی
۱	سواد باعث آگاهی از نابرابری پیشداوری ها و بی عدالتی ها می شود.	تفکر انتقادی
۲	سواد باعث طرح سوال مناسب می شود.	تفکر انتقادی
۳	سواد باعث واقع شدن به این مسئله می شود که دیگران همیشه درست نمی گویند.	تفکر انتقادی
۴	سواد باعث آگاهی از نقش یک شهروند مسوول می شود.	تفکر انتقادی
۵	سواد باعث جمع آوری شواهد و دلایل برای رد یا قبول یک موضوع می شود.	تفکر انتقادی
۶	سواد باعث شناخت هیجان های خود و دیگران می شود.	مقابله با هیجانات
۷	سواد باعث ارتباط احساسات و تفکر و رفتار می شود.	مقابله با هیجانات
۸	سواد باعث مقابله با ناکامی، خشم و بی حوصلگی می شود.	مقابله با هیجانات
۹	سواد باعث درک هیجان های شدید دیگران می شود.	مقابله با هیجانات
۱۰	سواد باعث توانایی مقابله با موقعیت هایی که قابل تغییر نیستند می گردد.	مقابله با استرس
۱۱	سواد باعث آرام ماندن در شرایط فشار می شود.	مقابله با هیجانات
۱۲	سواد باعث توکل به خداوند می شود.	توکل
۱۳	سواد باعث افزایش تاب آوری می شود.	مقابله با هیجانات

از موارد بیان شده در مصاحبه چهارم به نقش سواد در افزایش مهارت های مقابله با هیجانات، مقابله با استرس، توکل و تفکر انتقادی می توان اشاره کرد.

مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه ی نفر پنجم پنجمین مصاحبه شونده با سه سال سابقه کار و سطح تحصیلات کارشناسی علوم قرآنی نکات مهم سوالات پژوهش را در مصاحبه بیان کرد که مؤلفه های فرعی آن استخراج گردید و در جدول ۴-۵ درج شد.

جدول ۴-۵ مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه نفر پنجم

ردیف	نکات مهم	مؤلفه های فرعی
۱	سواد باعث آگاهی از نابرابری پیش داوری ها و بی عدالتی ها می شود.	تفکر انتقادی
۲	سواد باعث طرح سوال مناسب می شود.	تفکر انتقادی
۳	سواد باعث واقع شدن به این مساله می شود که دیگران همیشه درست نمی گویند.	تفکر انتقادی
۴	سواد باعث آگاهی از نقش یک شهروند مسوول می شود.	تفکر انتقادی
۵	سواد باعث جمع آوری شواهد و دلایل برای رد یا قبول یک موضوع می شود.	تفکر انتقادی
۶	سواد باعث شناخت هیجان های خود و دیگران می شود.	مقابله با هیجانان
۷	سواد باعث ارتباط احساسات و تفکر و رفتار می شود.	مقابله با هیجانان
۸	سواد باعث مقابله با ناکامی، خشم و بی حوصلگی می شود.	مقابله با هیجانان
۹	سواد باعث درک هیجان های شدید دیگران می شود.	مقابله با هیجانان
۱۰	سواد باعث توانایی مقابله با موقعیت هایی که قابل تغییر نیستند می گردد.	مقابله با استرس
۱۱	سواد باعث آرام ماندن در شرایط فشار می شود.	مقابله با هیجانان
۱۲	سواد باعث توکل به خداوند می شود.	توکل
۱۳	سواد باعث افزایش تاب آوری می شود.	مقابله با هیجانان

از موارد بیان شده در مصاحبه پنجم به نقش سواد در افزایش مهارت های مقابله با هیجانات، توکل، مقابله با استرس و تفکر انتقادی می توان اشاره کرد.

مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه ی نفر ششم

ششمین مصاحبه شونده با چهار سال سابقه کار و سطح تحصیلات کارشناسی نرم افزار کامپیوتر نکات مهم سوالات پژوهش را در مصاحبه بیان کرد که مؤلفه های فرعی آن استخراج گردید که در جدول ۴-۶ درج شد.

جدول ۴-۶ مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه نفر چهارم

ردیف	نکات مهم	مؤلفه های فرعی
۱	سواد باعث بهبود سرمایه اجتماعی می شود	ارتباط موثر
۲	سواد باعث افزایش خود آگاهی می شود.	خود آگاهی
۳	سواد باعث همدلی می شود.	همدلی
۴	سواد باعث ارتباط موثر می شود.	ارتباط موثر
۵	سواد باعث تصمیم گیری بهتر می شود.	تصمیم گیری
۶	سواد باعث توانایی مقابله با استرس می شود.	مقابله با استرس
۷	سواد باعث آگاهی از بدی های آسیب ها اجتماعی می شود.	خود آگاهی
۸	سواد پایه باور است.	خود آگاهی
۹	سواد باعث اعتماد به نفس می شود.	مقابله با استرس
۱۰	سواد باعث تقویت موقعیت اجتماعی می شود.	همدلی
۱۱	سواد باعث افزایش آگاهی می گردد.	خود آگاهی
۱۲	سواد درآمد را افزایش می دهد.	اقتصادی
۱۳	سواد باورهای مذهبی را تقویت می کند.	نوکل
۱۴	سواد نگرش و جهان بینی افراد را تغییر می دهد.	توکل

از موارد بیان شده در مصاحبه ششم به نقش سواد در افزایش مهارت های توکل، اقتصادی، خود آگاهی، همدلی، مقابله با استرس، تصمیم گیری و ارتباط موثر می توان اشاره کرد.

مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه ی نفر هفتم

مصاحبه ی هفتم از آموزش یاری با سابقه ی پنج سال تدریس و دارای مدرک کارشناسی ارشد ادبیات فارسی انجام گردید. نکات مهم و مولفه های استخراج شده از این مصاحبه در جدول ۴-۷ بیان شده است

جدول ۴-۷- مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه نفر هفتم

ردیف	نکات مهم	مؤلفه های فرعی
۱	سواد باعث ارضای تمایلات درونی می گردد.	مقابله با استرس
۲	سواد رافع نگرش خودمدارانه و تأثیرپذیری مثبت از دیگران است..	ارتباط موثر
۳	،سواد باعث ارضای حس هیجان طلبی، ماجراجویی است.	مقابله با هیجانات
۴	سواد باعث ارضای، تنوع طلبی، کنجکاوی می گردد.	مقابله با استرس
۵	سواد باعث استقلال فکری می شود.	تصمیم گیری
۶	سواد باعث رفع خودباختگی احساسی می شود.	مقابله با هیجانات
۷	بی سوادی باعث کنش های احساسی بر کنش های عقلانی می شود.	مقابله با هیجانات
۸	سواد باعث کمتر شدن بی هدفی در زندگی می شود.	نصمیم گیری
۸	بی سوادی باعث ضعف عزت نفس می شود.	خود آگاهی
۱۰	بی سوادی باعث احساس کهنتری می شود.	خود آگاهی
۱۱	بی سوادی باعث فقدان اعتماد به نفس می شود.	خود آگاهی
۱۲	سواد باعث بهبود اعتماد به نفس می شود.	خود آگاهی
۱۳	سواد باعث افزایش کنترل و نظارت بر فرزندان می شود.	روابط بین فردی

از موارد بیان شده در مصاحبه هفتم به نقش سواد در افزایش مهارت های روابط بین فردی، خود آگاهی، مقابله با استرس، مقابله با هیجانات، تصمیم گیری و ارتباط موثر می توان اشاره کرد.

مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه نفر هشتم

هشتمین مصاحبه شونده با نه سال سابقه کار و سطح تحصیلات کارشناسی مدیریت خانواده نکات مهم سوالات پژوهش را در مصاحبه بیان کرد که مؤلفه های فرعی آن استخراج گردید که در جدول ۴-۸ درج شد.

جدول ۴-۸- مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه نفر هشتم

ردیف	نکات مهم	مؤلفه های فرعی
۱	سواد باعث تغییر و ارتقای شغل می گردد.	اقتصادی
۲	بی سوادی باعث بی کاری و عدم اشتغال می شود.	اقتصادی
۳	سواد باعث تغییر و ارتقای همکاران و همنشینان می گردد.	روابط بین فردی
۴	سواد باعث تغییر و ارتقای محیط فیزیکی و روحی می گردد.	مقابله با استرس
۵	بی سوادی باعث سطح پایین و نازل منزلت اجتماعی خانواده می شود.	روابط بین فردی
۶	بی سوادی باعث ناآگاهی اعضای خانواده به ویژه والدین از مسائل تربیتی می شود.	روابط بین فردی
۷	بی سوادی باعث تبعیض جنسیتی و یا تبعیض بین فرزندان می شود.	روابط بین فردی
۸	سواد باعث آگاهی از رسانه های دیداری، شنیداری و مکتوب می گردد	همدلی
۹	سواد باعث آگاهی از میزان مجازات جرایم در صورت ارتکاب جرم می شود.	خود آگاهی
۱۰	سواد باعث آگاهی دادن به خانواده ها می شود.	ارتباط موثر
۱۱	سواد باعث شناخت نیازهای روانی و کیفیت ارضای این نیازها می گردد.	خود آگاهی
۱۲	سواد باعث توجه به مشکلات جسمانی فرد، مشکلاتی همچون اختلال در گویایی، بینایی، شنوایی، جسمانی می گردد.	خود آگاهی

همدلی	سواد باعث دوستی با فرزند می شود.	۱۳
توکل	سواد باعث تقویت اعتقادات فرزند، به ویژه در کودکی و نوجوانی، در کنار پای بندی عملی والدین به آموزه های دینی می شود.	۱۴

از موارد بیان شده در مصاحبه هشتم به نقش سواد در افزایش مهارت های توکل، اقتصادی، خود آگاهی، همدلی، مقابله با استرس، روابط بین فردی و ارتباط موثر می توان اشاره کرد.

مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه نفر نهم

مصاحبه شونده نهم با دو سال سابقه کار و سطح تحصیلات کارشناسی سخت افزار کامپیوتر نکات مهم سوالات پژوهش را در مصاحبه بیان کرد که مؤلفه های فرعی آن استخراج گردید که در جدول ۴-۹ درج شد.

جدول ۴-۹ مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه نفر نهم

مؤلفه های فرعی	نکات مهم	ردیف
همدلی	سواد باعث ایجاد سازگاری در محیط خانه می گردد.	۱
همدلی	سواد باعث ایجاد بستر مناسب برای احساس امنیت، آرامش، صفا و صمیمیت و درک متقابل والدین و فرزندان می شود.	۲
همدلی	سواد باعث تلاش در جهت تأمین نیازهای مادی و معنوی فرزندان توسط والدین می شود.	۳
همدلی	سواد باعث توجه به نیازهای روحی و عاطفی اطفال و نوجوانان و ایجاد فضای مطلوب و آرام در خانواده می گردد.	۴
تصمیم گیری	سواد باعث مراقبت والدین در خصوص اعمال و رفتار فرزندان خود می شود.	۵
تصمیم گیری	سواد باعث برنامه ریزی مناسب برای تنظیم اوقات فراغت خود و خانواده می شود.	۶
ارتباط موثر	سواد باعث گرفتن مشاوره ای مفید و کارآمد می شود.	۷
همدلی	سواد باعث تقویت ارتباط میان والدین دانش آموزان با مربیان و عدم واگذاری مسوولیت تربیت فرزندان به مدرسه می شود.	۸
همدلی	سواد باعث بها دادن به مساله تحصیل فرزندان می شود.	۹
ارتباط موثر	سواد باعث تقویت نظارت های مردمی و محلی از جمله امر به معروف و نهی از منکر می شود.	۱۰

۱۱	سواد باعث رفع بی عدالتی می شود.	ارتباط موثر
۱۲	سواد باعث پی گیری منطقی نیازها می شود.	حل مساله
۱۳	سواد باعث جلوگیری از شغل های کاذب می شود.	اقتصادی
۱۴	سواد باعث فراهم کردن موقعیت ها و بسترهای لازم در جامعه می شود.	همدلی
۱۵	سوادی از عوامل مؤثر در رفع ارتکاب جرم، بی کاری و فقر است.	خود آگاهی
۱۶	سواد باعث درک بیشتر می شود.	همدلی

از موارد بیان شده در مصاحبه نهم به نقش سوادی در افزایش مهارت های اقتصادی، خود آگاهی، همدلی، حل مساله، تصمیم گیری و ارتباط موثر می توان اشاره کرد.

مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه ی نفر دهم مصاحبه شونده ی دهم با ده سال سابقه کار و سطح تحصیلات لیسانس زیست شناسی نیز نکات مهم سوالات پژوهش را در مصاحبه بیان کرد که مؤلفه های فرعی آن استخراج گردید و در جدول ۴-۱۰ درج شد.

جدول ۴-۱۰- مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه نفر دهم

ردیف	نکات مهم	مؤلفه های فرعی
۱	سواد باعث عدم طرد اجتماعی می شود.	ارتباط موثر
۲	سواد باعث دوستی با فرزند و حذف فاصله والدین با فرزندان می شود.	همدلی
۳	سواد باعث تقویت اعتقادات می شود.	توکل
۴	سواد باعث برابری های اقتصادی و اجتماعی می شود.	اقتصادی
۵	سواد باعث رفاه اقتصادی خانواده می شود.	اقتصادی
۶	بی سوادی باعث فقر مادی خانواده می شود.	اقتصادی
۷	بی سوادی عاملی برای بیکاری است.	اقتصادی
۸	بی سوادی ستیزه والدین را در پی دارد.	همدلی

همدلی	سواد باعث تقویت مهارت برخورد با فرزند می شود.	۹
توکل	سواد باعث افزایش ارزش های معنوی می گردد.	۱۰
تفکر خلاق	سواد باعث رفتار و تفکر منطقی می شود.	۱۱
خود آگاهی	سواد باعث افزایش درک و فهم می شود.	۱۲
حل مساله	سواد باعث ارضای حس کنجکاوی می شود.	۱۳

از موارد بیان شده در مصاحبه دهم به نقش سواد در افزایش مهارت های توکل، اقتصادی، خود آگاهی، همدلی، حل مساله، تفکر خلاق و ارتباط موثر می توان اشاره کرد.

مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه ی نفر یازدهم مصاحبه یازدهم از آموزش دهنده با سابقه هفت سال تدریس و کارشناسی مدیریت به سوالات پژوهش پاسخ داد که نکات مهم و مولفه های فرعی این مصاحبه در جدول ۴-۱۱ مندرج شده است.

جدول ۴-۱۱ مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه نفر یازدهم

مؤلفه های فرعی	نکات مهم	ردیف
مقابله با استرس	سواد باعث کاهش حساسیت، نفرت، ترس و وحشت، اضطراب می گردد.	۱
مقابله با هیجانات	سواد باعث کاهش احساس نا امنی می شود.	۲
توکل	سواد باعث توجه بیشتر به مسائل معنوی می شود.	۳
توکل	سواد باعث پایبندی به ارزش های اجتماعی می شود.	۴
توکل	سواد باعث پایبندی به قیودات دینی می گردد.	۵
ارتباط موثر	سواد باعث افزایش کنترل اجتماعی می گردد.	۶
خود آگاهی	سواد باعث افزایش خود شناسی می شود.	۷
همدلی	سواد باعث شناخت دیگر انسان ها و حقوق آنها می گردد.	۸

ارتباط موثر	سواد باعث افزایش تعلق خاطر به کشور می شود.	۹
ارتباط موثر	سواد باعث افزایش موقعیت اجتماعی می شود.	۱۰
حل مساله	سواد باعث به وجود آمدن فراغت و تفریحات صحیح می شود.	۱۱

از موارد بیان شده در مصاحبه یازدهم به نقش سواد در افزایش مهارت های توکل، حل مساله، خود آگاهی، همدلی، مقابله با استرس، مقابله با هیجانات و ارتباط موثر می توان اشاره کرد

مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه ی نفر دوازدهم
مصاحبه شونده دوازدهم با چهار سال سابقه کار و سطح تحصیلات کارشناسی شیمی نکات مهم سوالات پژوهش را در مصاحبه بیان کرد که مؤلفه های فرعی آن استخراج گردید که در جدول ۴-۱۲ درج شد.

جدول ۴-۱۲ مؤلفه های فرعی در متن مصاحبه نفر دوازدهم

ردیف	نکات مهم	مؤلفه های فرعی
۱	سواد باعث افزایش باور و درک قوانین اجتماعی می شود.	همدلی
۲	سواد باعث افزایش نظم فکری افراد می شود.	خود آگاهی
۳	سواد باعث افزایش مهارت های ارتباطی می شود.	ارتباط موثر
۴	سواد باعث بهبود وضعیت روانی می شود.	مقابله با استرس
۵	سواد باعث بهبود وضعیت اخلاقی و دینی می شود.	توکل
۶	سواد باعث بهبود سرمایه اجتماعی می شود.	ارتباط موثر

از موارد بیان شده در مصاحبه دوازدهم به نقش سواد در افزایش مهارت های توکل، خود آگاهی، همدلی، مقابله با استرس و ارتباط موثر می توان اشاره کرد..
تحلیل مصاحبه ها و آیتم های استخراج شده نشان داد که سواد باعث بهبود مهارت های ده گانه ی زندگی بر گرفته از سازمان بهداشت جهانی، شامل تصمیم گیری و حل مساله، تفکر

خلاقانه و تفکر نقادانه، مهارت ارتباطی و مهارت مدیریت رابطه، خودآگاهی و همدلی، و مدیریت احساسات و هیجانات و مدیریت استرس می گردد. هم چنین باعث افزایش توکل و پیشرفت وضعیت اقتصادی فرد می شود. این دوازده مولفه را می توان به دو دسته کلی مقابله مساله مدار و مقابله هیجان مدار تقسیم کرد.

نتیجه گیری

با توجه به نتایج پژوهش مهارت های زندگی، توانایی اجتماعی و روحی افراد را افزایش می دهند و موجب می شوند تا فرد بتواند به نحوی بهتر و موثرتر با مشکلات و دشواری های زندگی مواجه شود. هر قدر مهارت های زندگی فردی بالاتر باشد، او بهتر می تواند سلامت روان و رفتار خود را حفظ کند و به شیوه ای منطقی و کارآمد مشکلات پیش آمده را برطرف کند. این مهارت ها قدرت سازگاری افراد را بالا می برد و باعث می شود شخص بتواند مسوولیت های اجتماعی و شخصی زندگی را بهتر بپذیرد، توانمندی هایش را بروز دهد و از آسیب های ناشی از ناتوانی در حل مشکلات در امان بماند که این نتایج در پژوهش های (Shams Nateri, 2008; Hassani & Shahbazi, 2012) نیز مورد تایید قرار گرفته شده است.

دوازده مولفه ی استخراج شده از متن مصاحبه ها به دو دسته ی کلی مقابله مساله مدار و مقابله هیجان مدار دسته بندی گردیده است. در مقابله ی مساله مدار فرد سعی می کند کاری انجام دهد تا استرس را از میان بردارد کاهش دهد یا آن را تحمل کند. در مقابله هیجان مدار فرد کاری انجام نمی دهد فقط سعی می کند خود را آرام کند و ناراحتی اش را کاهش دهد. هنگامی که انسان با استرس روبرو می شود آرامش خود را از دست می دهد بنابراین نمی تواند کارهایش را به خوبی انجام دهد و فکر کند.

در مقابله هیجان مدار ابتدا فرد آرامش خود را بدست می آورد تا بعد از آن از مقابله مساله مدار استفاده کند. مقابله هیجان مدار به فرد کمک می کند تا آرامش خود را بدست بیاورد وقتی فرد آرامش داشته باشد بهتر می تواند فکر کند و برنامه ریزی کند و از روش حل مساله استفاده کند. اما اگر فرد آرامش نداشته باشد از مقابله ها و حل مساله های خطرناک و ناسالم استفاده می کند و از راه حل های عجولانه برای فرار از موقعیت های استرس زا استفاده می کند (Nemat Tavooosi, 2014). در این حالت مشکل حل نمی شود بلکه مشکل های دیگری ایجاد می شود که ضرر آن مشکل از مشکل اولیه بیشتر است و این شروع آسیب های اجتماعی است.

آسیب های اجتماعی و گسترش آن یکی از چالش های مهم امروزه جامعه ما به حساب می آید. آسیب های اجتماعی به مفهوم رفتارهای است که بر خلاف انتظارات بیشتر افراد جامعه است و افراد جامعه این نوع رفتارها را ناهنجار و نادرست می دانند. با توجه به آمار های سازمان

های مسوول، بسیاری از این رفتارها و ناهنجاری ها رو به افزایش است. رفتارهای پر خطر و آسیب های اجتماعی مانند ترک- تحصیل، فرار از مدرسه، اعتیاد، سرقت، خشونت و ارتباط های پر خطرو ... به طور محسوس در حال افزایش است. با توجه به وضعیت موجود باید راهکارهای برای جلوگیری از افزایش و حتی کاهش آسیب ها مورد نظر قرار گیرد. یکی از راهکارهای مهم و قابل اجرا برای کاهش رفتارهای پرخطر و آسیب های اجتماعی در بین افراد جامعه، رشد مهارت های زندگی و ارتباطی از طریق سواد آموزی است. در این زمینه پژوهش های بسیاری صورت گرفته و در بسیاری از این پژوهش ها نتایج به دست آمده این موضوع را ثابت می کند که یادگیری مهارت های زندگی و ارتباطی تاثیر مثبتی بر کاهش آسیب ها دارد. رابطه معکوسی بین یادگیری مهارت های زندگی و کاهش رفتارهای پرخطر و آسیب های اجتماعی وجود دارد. به این صورت که هر چه مهارت های زندگی افراد افزایش یابد، گرایش به رفتارهای پرخطر و آسیبهای اجتماعی در بین آن ها کاهش می یابد، و از طرفی نتایج پژوهش Salek (haddadi& Badri,2013) حاکی از آن است که آموزش مهارت های زندگی موجب افزایش معناداری در میانگین نمرات شیوه مقابله ای می شود.

با توجه به نتایج پژوهش، می توان گفت که سواد موجب تقویت مهارت های مقابله ای می شود و می تواند به عنوان یک روش مفید، برای پیشگیری و درمان آسیب های اجتماعی به کار رود. سواد با کاهش هزینه های پیشگیری و درمان این آسیب ها و از طرفی با افزایش درآمد فرد باعث پیشرفت اقتصادی فرد و جامعه می شود. بر اساس نتایج تحلیل مصاحبه ها موارد زیر را می توان پیشنهاد داد:

- لزوم توجه واقعی به سوادآموزی در همه سطوح؛ و توجه به اهمیت اقتصادی سواد آموزی؛
- به مبارزه جدی با آسیب های اجتماعی از طریق واقعی گسترش سواد و آموزش اقدام شود نه راه های ظاهری و بدون نتیجه؛
- محتوای دوره سوادآموزی باید به گونه ای تنظیم شود که به فراگیران کمک کند تا آن ها بتوانند بیشتر آموخته های خود را در زندگی روزمره به کار بگیرند؛
- توجه به مهارت های زندگی و راهکارهای مقابله ای هیجان مدار و مساله مدار در تمام دوره ها و سطوح آموزش و پرورش و
- لزوم آشنا کردن معلمان و آموزش دهندگان با مهارت های زندگی و راهکارهای مقابله ای و آموزش آن ها.

References

- Abdollahi, M.(2016). A review of comparison of Islamic and western life style and its relation with social harms. Islamic and Social Research, vol.22, no. 1,pp. 161-190. (in Persian).
- Amiri,T.(2015). The role of informal teaching in rural women empowering in Shandiz Torghabeh and binalood. M.A. thesis. Faculty of Literature and Humanities. Mashhad University.(in Persian)
- Azizi zavieh,H.(2014). A study of adult learners' tendency to attend learning organization classes and its related factors in Shahrood. M.A. thesis. Islamic Azad University, Khalkhal Branch. (in Persian).
- Country Statistical Magazine.(2017). Islamic Republic of Iran Statistical Center. Tehran: Office of the Public Relations and International Cooperation
- Fattahi Bayat, Gh.; Goodarzi, A. & Goodarzi, M. R.(2016). The effect of innovative human capital on economic development. Economic Development Research, Vol. 7, no.22, pp. 133-146. (in Persian).
- Graneheim UH, Lundman B.(2004). Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. Nurse Educ Today, 24(2): 105-112.
- Hanimoğlu, Egemen. (2018). Deviant behavior in school setting. Journal of Education and Training Studies, vol. 6, no. 10, pages 133-141 . Retrived from <https://eric.ed.gov/?id=EJ1189808>. Accessed in June 2019
- Hassani, M.& Shahbazi,K. (2012). The effect of educational levels on economic development. Research and Planning in Higher Education,vol 18, no.4(66),pp.1-24. (in Persian).
- Maykut, P. & Morehouse, R. (1994). Beginning Qualitative Research. London: The Falmer press.
- Mohamadi,H.; Mazidi, M.& Beheshti, S.(2017).Conceptual analysis of stages and dimensions of citizenship education. Journal Management System,vol.8, no.4(32),pp.83-106. Retrived from <http://jedu.miau.ac.ir/>. (in Persian)
- Motiee Langroodi, H. (2013). Rural Planning with Emphasis on Iran. Mashhad: Jahad- e Daneshgahi.(in Persian).

- Naderi, E., Seyf Naraghi, M. (1998). Research Methods and its evaluation in Humanities. Tehran: Jomhoori.(in Persian).
- Nemat Tavooosi, M.(2014). Core self-evaluations and ways of coping. Contemporary psychology, vol. 8, no.2, pp. 57-68. (in Persian).
- Salek haddadi, N.; Badri, R.(2013). A study the effects of life skills instruction on coping strategies. Quartarely Journal of Instruction and Evaluation, no.6(21), pp.79-91.
- Shams Nateri,M. E.& Bastani, A.(2008). The effect of poverty on social harms. Noor Magezines Website, No. 18, pp. 34 - 44. Retrived from noormags.ir/view/fa/articlepage/332580. Accessed in May 2019. (in Persian).

